

Регіональна політика і територіальний розвиток

<https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-4-1>

УДК 332.1:339.92

JEL R11, F01

В. В. Борщевський

Сучасні тенденції ендегенного розвитку регіонів у контексті впливу глобалізаційних чинників

Проаналізовані наукові публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячені дослідженню економічних проблем та інституційних аспектів регіонального розвитку в умовах глобалізації. Виявлені провідні глобалізаційні чинники впливу на ендегенний розвиток регіонів у сучасних соціально-економічних умовах. Визначені основні тенденції та перспективи їх використання в коротко – та середньостроковій перспективі. З'ясовано, що найбільш контраверсійним впливом з погляду збільшення потенціалу ендегенного зростання економіки регіонів є глобалізаційні чинники, уособлені нетарифними обмеженнями, завульованими екологічними, суспільно-психологічними або безпековими мотивами та аргументами. До основних пріоритетів мінімізації деструктивного впливу відповідних чинників деглобалізаційного характеру віднесено активізацію дво – та багатосторонньої співпраці між регіонами, диверсифікацію форм та інтенсифікацію процесів транскордонного співробітництва з їхньою участю, посилення відкритості регіональних економік, впровадження сучасних принципів демократичного управління та міжсекторного партнерства.

Ключові слова: глобалізаційні чинники, деглобалізація, ендегенний розвиток регіонів, регіональна економіка, потенціал саморозвитку регіону.

Постановка проблеми. В умовах децентралізації влади, яка після підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом залишається незмінним пріоритетом регіональної політики нашої держави, особливої значущості набуває здатність регіонів ефективно використовувати потенціал ендегенного розвитку на основі підвищення власної адміністративно-управлінської та фінансової спроможності. Це актуалізує проблематику наукових досліджень, спрямованих на аналіз ендегенних чинників розвитку регіонів у контексті сучасних глобальних викликів, оскільки тенденції останніх років засвідчують неоднозначність формування глобалізаційних трендів, передусім у безпековому та соціально-економічному вимірах.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню економічних проблем та інституційних аспектів регіонального розвитку України в умовах глобалізації присвячені численні наукові публікації вітчизняних авторів. Передусім це стосується праць І. Брикової, Н. Горло, Є. Кіш, М. Лендела, М. Мальського, Н. Мікули, Н. Павліхи, В. Панова, А. Поручника, Є. Савельєва, В. Устименка, Ж. Ушакової, В. Чужикова та інших науковців.

Наприклад, Є. Савельєв вважає, що важливою тенденцією сучасної глобалізації є ускладнення механізмів управління економікою, що потребує підвищення ролі регіонів у соціально-економічному розвитку на основі децентралізації та нової структуризації. Адже конкуренція регіонів за підключення до інноваційних і фінансових хабів, або так званих «воріт глобальної економіки», призводить до трансформації систем розміщення продуктивних сил і центрів економічної діяльності з урахуванням парадигми виробничого простору в епоху глобалізації та інформаційного суспільства. Це актуалізує проблему налагодження ефективних взаємодій між локальними та субрегіональними територіальними утвореннями, регіональними органами влади, державними інституціями та міждержавними глобальними центрами впливу [11, с. 142].

© В. В. Борщевський, 2021.

На думку Н. Горло, сучасний етап еволюції регіоналізму обумовлений глобальними змінами на планеті. Водночас важливим чинником соціально-економічного розвитку регіонів стає дедалі більш виражена регіональна ідентичність мешканців, які відчують свою причетність до регіонального співтовариства завдяки спільним економічним інтересам, соціальним орієнтаціям і культурним уподобанням. Проте, якщо в розвинених державах світу, насамперед у країнах-членах ЄС, відносини між глобальними центрами впливу та національними урядами, з одного боку, та регіонами й громадами, з другого, сьогодні переважно ґрунтуються на принципі субсидіарності, то в Україні цей принцип поки що має здебільшого декларативний характер і лише починає реально впроваджуватися у практику діяльності окремих владних і самоврядних інституцій [5, с. 106].

І. Брикова доводить наявність тісного взаємозв'язку між процесами глобалізації та регіоналізації через механізми економічних взаємодій. Зокрема, вона констатує, що одним з проявів динамічності процесу глобалізації наприкінці ХХ і на початку ХХІ ст. стало перетворення окремих територіальних утворень – регіонів, міст, локалітетів тощо – на самостійних економічних агентів, які сьогодні паралельно з національними державами, а також наднаціональними інституціями (інтеграційними угрупованнями та міжнародними організаціями) і транснаціональними корпораціями є автономними суб'єктами ієрархічної світогосподарської системи. На її думку, радикальна зміна міжнародного статусу національних регіонів була зумовлена, з одного боку, дією загального закону нерівномірності економічного розвитку, а з другого, – такими важливими чинниками, як поглиблення процесів спеціалізації та подальшої регіональної концентрації суспільного виробництва, формування фактично не пов'язаних з адміністративним поділом країни регіонів із високим міжнародним конкурентним статусом, а також децентралізація державної політики з делегуванням значної кількості управлінських повноважень і координаційних функцій з національного на регіональний рівень [1, с. 5-7].

Є. Кіш акцентує увагу на розвитку прикордонних з ЄС регіонів України в контексті посилення глобальних економічних змін та адаптації на вітчизняний інституційний ґрунт західноєвропейських стандартів і принципів розвитку міжрегіонального, транскордонного та міжмуніципального співробітництва. Ці явища мають системний характер і чинять безумовний позитивний вплив на ендегенний розвиток регіонів завдяки вільному пересуванню осіб, товарів, послуг і капіталу [9, с. 66-67].

Водночас у публікаціях вітчизняних авторів приділяється недостатня увага чинникам деструктивного впливу глобалізації на ендегенний розвиток регіонів. Зокрема, ідеться про проблематику посилення їх протягом останніх кількох років через загострення безпекових викликів, зумовлених наростанням військових ризиків і загроз, а також унаслідок запровадження численних обмежень, спричинених поширенням пандемії COVID-19.

Метою статті є виявлення основних глобалізаційних чинників впливу на ендегенний розвиток регіонів у сучасних соціально-економічних умовах, а також окреслення основних тенденцій та перспектив використання їх у коротко – та середньостроковій перспективі.

Основні результати дослідження. Глобалізація як феномен, що має соціально-економічного природу, має чітко виражений еволюційний характер. Тобто її розгортання та укорінення нерозривно пов'язане з підвищенням ефективності використання обмежених ресурсів планети в умовах глобальної ринкової конкуренції. Це відбувається насамперед завдяки фактичному руйнуванню кордонів і стереотипів, які перешкоджають вільному переміщенню між країнами та ринками капіталів, трудових та інтелектуальних ресурсів, послуг і товарів тощо. Крім того, виникли глобальні інституційні явища та процеси, що породили цілу низку формальних і неформальних інститутів, які регулюють економічний

розвиток у глобальному вимірі, одночасно визначаючи динаміку господарських змін у багатьох державах світу та проектуючись на їхній регіональний рівень. Отже, є всі підстави стверджувати, що ендogenous розвиток регіонів у сучасному світі значною мірою відбувається під впливом глобалізаційних чинників.

Зважаючи на зазначене, регіональна економіка як наука сьогодні продовжує еволюціонувати одночасно з глобальними трансформаціями у світовому господарстві. Ще в 70-х роках минулого століття в Європі почалося розроблення нової теорії регіонального розвитку, яка базувалася на використанні ендogenous потенціалу регіонів, – теорії саморозвитку регіонів, або теорії їх ендogenous зростання. Ця теорія була покликана сприяти забезпеченню самодостатності регіонів на засадах наявного соціально-економічного потенціалу. Основна увага в ній акцентувалася на використанні локальних конкурентних переваг регіонів у глобальній конкуренції за фінансово-інвестиційні, людські та матеріально-технічні ресурси. До вказаних переваг насамперед відносились культура менеджменту, наявні господарські традиції, якість людського та соціального капіталу, технологічний рівень розвитку економіки тощо. Згодом ця теорія стала основою для формування концепції конкурентоспроможності регіонів, яка апелювала до саморозвитку регіонів в умовах посилення міжрегіональної конкуренції, спричинених глобалізацією, та акцентувала увагу на необхідності вдосконалення механізмів територіального управління [6, с. 143].

Поступово теорія саморозвитку (теорія ендogenous зростання) регіонів переросла в окремі напрями регіональної економіки, що отримав назву «нового регіоналізму». Його засадничими принципами стали децентралізація влади та розширення функцій і повноважень органів місцевого самоврядування на регіональному рівні з одночасним посиленням відповідальності їх перед суспільством, зокрема мешканцями регіонів, і державою [4, с. 46-47].

Сьогодні все більшої актуальності набуває посилення концепції саморозвитку регіонів у межах теорії «нового регіоналізму», що відповідає тенденціям і викликам, з якими стикаються сучасні розвинені держави. В її основі – розвиток регіонів, який відбувається з огляду на їхні особливості та інтереси, а відповідальності за цей процес покладається на місцеву владу. Це є характерним для всієї системи міжнародних відносин взагалі та об'єднаної Європи зокрема. Від самої появи в 90-х роках ХХ століття «новий регіоналізм» був здебільшого пов'язаний з посиленням внутрішньої та зовнішньої міжрегіональної співпраці. Нині він набуває різних форм під впливом глобалізації та економічної лібералізації. Крім того, неабияким чинником впливу на розвиток ідей «нового регіоналізму» є політичні сили самих регіонів. Річ у тім, що кожна національна політична сила при владі має власне бачення того, які чинники переважно зумовлюють регіональні диспропорції в межах держави. В умовах залученості більшості сучасних країн до загальносвітових процесів політичні сили тих чи інших держав можуть більше схилитися до ендogenous або екзогенних чинників впливу на регіональні розбіжності та, урахувавши це, обирати ті чи інші політичні дії. Але слід зазначити, що в розвинених державах світу дедалі чіткіше укорінюється розуміння регіону як своєї рідної багатопрофільної корпорації, що конкурує з іншими такими ж «квазікорпораціями» у сфері створення сприятливих умов для своєї господарської діяльності [10].

Отже, з погляду забезпечення саморозвитку регіонів на засадах ендogenous зростання місцева влада має прагнути до максимально ефективного використання наявного природно-ресурсного, інфраструктурного, людського, матеріально-технічного та інституційного потенціалу. Насамперед це стосується забезпечення належного контролю за використанням земельних, лісових і водних ресурсів регіону; залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій у модернізацію місцевої інфраструктури, передусім транспортно-логістичної, інженерної, інформаційно-комунікаційної та маркетингової; створення гідних умов праці для його

мешканців та сприяння їм у доступі до якісних освітніх послуг (зокрема, шляхом здобуття другої чи третьої освіти або ж перекваліфікації); недопущення руйнації чи деградації наявних у регіоні матеріально-технічних комплексів, які були створені протягом попередніх років (зокрема, виробничих систем, меліоративних, іригаційних чи водоочисних споруд, логістичних центрів), а також розгортання в регіоні широкої мережі інститутів громадянського суспільства та стимулювання їх мереживізації та активізації міжсекторного партнерства шляхом залучення цих інститутів до вирішення важливих соціально-економічних проблем регіону.

У цьому контексті варто нагадати, що в Європі регіоналізація свого часу постала, а згодом і значно поширилася саме як засіб створення територіальних та інституційних меж розвитку, які є більш придатними для стимулювання економічного зростання, ніж державні чи міждержавні. Крім того, вона стала важливим механізмом реалізації національних соціально-економічних програм на регіональному, субрегіональному та місцевому рівнях, забезпечуючи підвищення ефективності роботи інститутів публічного адміністрування. Дослідники також зазначають, що вона з'явилася як відповідь на вимоги автономії, що виходять від певних груп населення, чия специфічна культура пов'язана з частиною території, що має власну історію [3, с. 25].

Водночас у сучасних соціально-економічних умовах невід'ємним атрибутом ендегенного розвитку регіонів є глобалізаційні чинники впливу. Передусім ідеться про низку нових обмежень, які почали укорінюватися протягом останнього періоду, через поширення пандемії COVID-19, а також через актуалізацію низки інших безпекових викликів, зокрема військових, включно зі спровокованими ними міграційними кризами. Унаслідок цього в науковому обігу звичними стали такі терміни, як «деглобалізація», «дезінтеграція світової економіки» чи «дивергенція глобального економічного розвитку».

Утім, важливо наголосити, що деглобалізаційні тенденції почали фіксуватися у світовій економіці ще напередодні «ковідного спалаху». За даними СОТ, після потужного сплеску, що відбувся у 2010 р. (на 13,9%) світова торгівля у 2011 р. сповільнилася своє зростання до 5,4%. А у 2012-2013 рр. її зростання ще більше сповільнилося, особливо в розвинених країнах. Відновлення цього зростання відбулося лише у 2014 р., але воно було значно нижчим, ніж у докризовий період, коли світова торгівля щорічно росла більш ніж на 7%. Повільніше, ніж раніше, зростав не лише фізичний, але й вартісний обсяг світової торгівлі, оскільки ціни на сировину почали знижуватися у відповідь на швидке зростання пропозиції [8, с. 20].

Крім того, упродовж 2010-2020 рр. у багатьох країнах світу, включно з найбільш розвинутими, почали активно реанімувати ідеї захисту національних виробників, які супроводжувалися закликами до обмеження міжнародного співробітництва, нетерпимістю до трудових іммігрантів, посиленням позицій праворадикальних партій. У риториці багатьох впливових політиків з'явилися популярні серед електорату тези про шкідливий вплив глобалізації на національну економіку, які часто супроводжувалися закликами до запровадження нових протекціоністських обмежень. Все це негативно відобразилося на економічній політиці багатьох урядів. Зокрема, за 10 років, з 2010 по 2019 рік, у світі запровадили 1302 заходи щодо обмеження імпорту металургійної продукції. Найбільш популярними з них виявилися вимоги до локалізації в державних закупівлях (454 заходи), антидемпінгові (288), імпорتنі тарифи (230) та антисубсидіарні (59). Крім того, Green Deal, який поширився в Європі протягом минулого десятиріччя, також можна віднести до інструментів фактичного обмеження вільної торгівлі, хоча як основну свою мету він декларує «трансформацію ЄС в чесне, процвітаюче суспільство із сучасною ресурсоефективною економікою». Адже засоби, які покликані просувати зелені технології на континенті, мають чітко виражене протекціоністське спрямування. Це стосується субсидій, податкових пільг та інших обмежень глобальної ринкової конкуренції [12].

Слід також акцентувати увагу на тому, що у 2017-2018 рр. значно загострилося протистояння між найбільшими центрами глобального економічного впливу, а саме: США, Китаєм та ЄС. Це вилилось у появу нових протекціоністських бар'єрів і переорієнтацією частини традиційного китайського та американського експорту на внутрішній ринок [13, с. 33]. Крім того, посилюється економічний і політичний тиск з боку США на ЄС через будівництво «Північного потоку-2».

Зважаючи на все зазначене, є підстави вважати, що небачені до цього обмежувальні заходи у глобальній і континентальній економіці, які почали активно впроваджуватись протягом 2020-2021 рр. (формально через коронавірусну загрозу), набули настільки стрімкого поширення саме завдяки сприятливому соціальному та політичному підґрунтя для «деглобалізації», що спростовує поширену тезу про те, що нібито «ковідна лихоманка» породила деглобалізаційні тенденції.

Отже, можна констатувати, що протягом тривалого (як мінімум – десятирічного) періоду часу глобалізаційні чинники ендегенного економічного розвитку регіонів розгортаються відразу у двох різноспрямованих напрямках: по-перше, у бік ринково-конкурентного стимулювання регіонів до участі у глобальних економічних процесах; по-друге, в обмеженні глобального впливу на функціонування економіки регіонів через впровадження обмежувально-рестрикційних заходів на національному та наднаціональному рівнях.

Унаслідок цього в ще донедавна доволі універсалізованій глобальній економіці почали виникати регіональні анклави, орієнтовані на власний споживчий ринок і замкнуту систему стимулювання внутрішнього попиту й більш короткі ланцюги створення доданої вартості. З часом це може спричинити формування цілих макрорегіонів, значною мірою відірваних від глобалізаційних процесів. Такі зміни аргументуватимуться насамперед необхідністю застерегти національні економіки від зовнішніх кризових явищ і безпекових загроз [13, с. 33].

Згадані обмеження вільної торгівлі та протекціоністські заходи порушуватимуть роботу глобальних виробничих ланцюгів і торговельних мереж, а приватні особи, компанії та уряди, намагаючись захистити себе за допомогою складних контрактів, що виконуються за певних умов (contingent contracts), руйнуватимуть усталені форми транскордонного переміщення товарів і капіталів, блокуючи звичні способи трансферу технологій. Отже, світ дедалі частіше стикатиметься із закритістю регіональних ринків, а COVID-19 лише обіцяє посилювати її, роблячи реальним сюжетом не просто економічні наслідки пандемії, а містицизм, ірраціоналізм і ксенофобію, які з часом здатні призвести до загибелі універсалістської культури сучасності [7].

З огляду на зазначене доцільно виокремити стимулювальні та обмежувальні глобалізаційні чинники ендегенного розвитку регіонів, здійснивши класифікацію їх за критеріями спрямованості впливу та форми вияву. Проведене дослідження дало змогу ідентифікувати по три основні групи глобалізаційних чинників впливу на ендегенний розвиток регіонів за кожним з критеріїв: по-перше, інституційно-економічної, організаційно-адміністративної та суспільно-психологічної спрямованості впливу; по-друге, транспарентної, гібридної та латентної форми вияву (табл. 1).

До стимулювальних глобалізаційних чинників ендегенного зростання регіонів слід насамперед віднести такі: відсутність або незначну кількість наявних регуляторних обмежень (як митних, так і нетарифних); відкритість державної, регіональної та місцевої влади по різні боки кордону до співпраці з іноземними партнерами; прозорість управлінських рішень і документів; достатній рівень розвиненості інституційної інфраструктури; сприятливу суспільно-політичну ситуацію, яка полягає в позитивній налаштованості як місцевого населення та бізнесу, так і в зацікавленості закордонних компаній і ділових партнерів у розвитку взаємовигідної співпраці одне з одним на спільних засадах, що визначаються відповідними глобалізаційними принципами, а також толерування цих принципів основними політичними силами та пересічними громадянами в різних державах світу та в їхніх регіонах.

Таблиця 1

Класифікація глобалізаційних чинників впливу на ендogenousний розвиток регіонів у сучасних соціально-економічних умовах

Критерії	Чинники впливу		
	Інституційно-економічні	Організаційно-адміністративні	Суспільно-психологічні
За спрямованістю основного впливу	Митні бар'єри Нетарифні обмеження Розвиненість і стан інституційної інфраструктури регіону Наявність і якість регіональних і місцевих стратегій розвитку, інвестиційних паспортів, інвестиційних пропозицій тощо	Укладені міжрегіональні угоди з іноземними партнерами та якість їх виконання Політична ситуація в регіоні, функціональна спроможність органів влади регіонального та локального рівнів Корупційні впливи Відкритість влади	Якість людського та соціального капіталу Місцеві традиції та звичаї, стереотипи економічної поведінки мешканців регіону Схильність мешканців регіону до опортуністичної поведінки, їхні соціальні страхи Безпекові виклики
За формою вияву	Транспарентні	Гібридні	Латентні
	Прийняті документи та нормативно-правові акти, міждержавні та міжрегіональні угоди Стан інфраструктури Наявність безпекових викликів глобального масштабу	Інституційні деформації та дисфункції (політичні конфлікти, ілєгальна трудова міграція, контрабанда) Якість людського та соціального капіталу Відкритість влади	Опортуністична поведінка мешканців Корупція та недієвість владних інституцій Тіньова економіка та інші негативні стереотипи економічної поведінки населення

Джерело: складено автором.

Натомість до глобалізаційних чинників, які справляють виразний негативний вплив на ендogenousний розвиток регіонів у сучасних соціально-економічних умовах, слід віднести такі: загострення безпекових ризиків, що тягнуть за собою посилення митних та інших регуляторних обмежень; укорінення різних форм опортуністичної поведінки, пов'язаної з налаштованістю на толерування деглобалізаційних цінностей та ідей, а також поширення цих ідей у політичному середовищі та наслідування їх представниками громадянського суспільства; наявність інституційних деформацій і дисфункцій, зокрема мутацію та аномію цілої низки інститутів, відповідальних за вільний рух товарів, капіталів і людей між країнами й регіонами.

Найбільш деструктивний характер мають латентні чинники деглобалізаційного впливу, такі як посилення транскордонної тіньової економіки та нелегальної трудової міграції, корупція в органах державної та регіональної влади, а також в органах місцевого самоврядування, зниження інституційної спроможності цих органів, поширення різного роду міфів і фейків про загрозу глобалізації для національних і регіональних економік тощо.

Наприклад, В. Чужиков вказує на те, що глобалізація мінімізує обмежувальний вплив центральних органів державної влади на регіони, сприяючи посиленню відкритості регіональних економік. Зважаючи на це, а також на суттєві зміни, що відбулись в епоху глобалізації, сучасний регіон де-факто перетворився на відкриту ієрархічну поліструктурну систему, яка базується на територіальній єдності, має подібні галузеву, соціальну та демографічну структури, сформовану спільну інфраструктуру та відповідну організаційно-управлінську різнорівневу таксономічну модель [14, с. 14-15].

Саме тому глобалізація є природним середовищем ефективного ендogenous розвитку регіону, обмежуючи можливості деструктивного регуляторного впливу держави на якість використання регіонального природно-ресурсного та людського потенціалу. Натомість деглобалізаційні тенденції, які дедалі більш виразно проявляються протягом останніх кількох років, зміщують акценти у прийнятті важливих управлінських (як соціальних, так і економічних) рішень у бік держави, мінімізуючи тим самим здатність регіонів самостійно визначати напрями та засоби свого ендogenous зростання.

Причому вказана тенденція була започаткована саме в цивілізованих країнах світу, економічний розквіт яких нерозривно пов'язаний з успіхом глобалізації. Це змусило багатьох економістів активізуватися в намаганні застерегти уряди розвинених держав світу та їхніх послідовників від руйнування тих інституційних засад, на яких постала сучасна цивілізація. Передусім це стосується ЄС, який дедалі відчутніше стикається з бюрократизацією всіх сфер власного суспільно-економічного життя, що тягне за собою посилення праворадикальних настроїв і відцентрових тенденцій у різних країнах цього об'єднання, яскравим свідченням чому став Brexit. Зокрема, вже тривалий час ведеться дискусія про основні пріоритети та загальні тенденції економічного розвитку європейських країн у межах ЄС, а один з основних акцентів робиться на тому, щоб замість бюрократизації взяти курс на відмову від прагнення централізовано визначати регіональний розвиток, ґрунтуючись на жорсткій вертикалі влади. Докорінне реформування відносин між центром і регіонами на основі лібералізації державного управління стає незаперечним імперативом сучасності. Щобільше, у довгостроковому вимірі національні уряди просто не матимуть іншого вибору, як відмовлятися від все більшої частки повноважень з розвитку регіонів і окремих територій на користь регіональних і місцевих органів місцевого самоврядування. Роль центрального уряду все більшою мірою зводиться до розроблення і координації регіональної політики, урахування глобалізаційні чинники впливу, а не до її практичної реалізації на місцях [2, с. 125].

Можна констатувати, що ігнорування об'єктивних реалій і закономірностей сучасного глобального економічного розвитку та намагання деяких держав, навіть доволі успішних, використати тимчасове загострення безпекових викликів для посилення протекціоністських бар'єрів матиме своїм наслідком лише одне – зниження ефективності використання наявних природних і людських ресурсів на загальнодержавному та регіональному рівнях, а отже, і поступове економічне відставання цих країн від сусідів і від держав з відкритою економікою, які орієнтуватимуться на глобальну конкуренцію.

Висновки. Ендogenous розвиток регіонів у сучасній світовій економіці значною мірою залежить від впливу глобалізаційних чинників. Однак у нинішніх умовах ці чинники можуть мати не лише стимулювальний, але й обмежувальний характер. Наприклад, через посилення безпекових викликів дедалі популярнішими стають протекціоністські заходи. Отже, здатність регіонів забезпечувати власне ендogenous зростання в багатьох випадках визначається співвідношенням стимулювальних і блокувальних чинників глобалізаційного впливу. Це актуалізує потребу в більш активному впровадженні на регіональному рівні тих заходів соціально-економічної політики, які спрямовані на відкритість до співпраці з іноземними партнерами, розвиток конкуренції та підприємництва, прозорість прийняття управлінських рішень і вільний рух людей і товарів.

Перспектива подальших досліджень у цьому напрямі може стосуватися виявлення резервів ендogenous зростання економіки регіонів у контексті нівелювання деструктивного впливу основних глобалізаційних чинників, що обмежують ефективність використання наявного природно-ресурсного та людського потенціалу.

Список використаних джерел

1. Брикова І. Детермінанти міжнародної конкурентоспроможності національних регіонів у глобальному економічному просторі. *Міжнародна економічна політика*. 2007. № 2(7). С. 5-33.
2. Василькова Є. Європейський регіоналізм. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*; зб. наук. пр. 2011. Вип. 2. С. 122-127.
3. Гетьманчук М., Кукарцев О. Регіоналізація Європи: практика і теорія. *Політичний процес в Україні у 2004 році: регіональні аспекти*: матеріали конференції, Львів, 12 лютого 2005 р. Львів: ЦПД, 2005. С. 23-28.
4. Голуб'як Н. Парадигма «нового регіоналізму» та європейської регіоналізації. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2015. № 4. С. 45-49.
5. Горло Н. Особливості політичної регіоналізації України в контексті впливу глобалізаційних процесів. *Політичний менеджмент*. 2012. № 1-2. С. 103-111.
6. Дегтярєва І. Теорії регіонального розвитку та їх еволюція як основа сучасного регіонального управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 4. С. 141-148.
7. Джеймс Г. Пандемія деглобалізації? *День*: сайт. 03.03.2020. URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/pandemiya-deglobalizaciyi>
8. Довгаль О., Довгаль Г. Деглобалізаційні тенденції у сучасній світовій торгівлі в умовах невизначеності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2016. Вип. 5. С. 19-26.
9. Кіш Є. Системний аналіз нового східного кордону Європейського Союзу: від історії лімесу до сучасного фронтіру. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Історичні науки*: зб. наук. пр. 2018. № 2(46). С. 61-68.
10. Панова В. Парадигма «нового регіоналізму» в Європейському Союзі. *Віче*. 2008. № 14. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/1022>
11. Савельєв Є. «Новий регіоналізм» і розвиток теоретичних аспектів кластероутворення. *Вісник економічної науки України*. 2013. № 2. С. 142-144.
12. Тарасенко А. Україна не готова до деглобалізації торгівлі. *GMK Center*: сайт. 2020. URL: <https://gmk.center/ua/opinion/ukraina-ne-gotova-do-deglobalizaciyi-torgivli>
13. Федотова Ю., Голубничка М. Глобалізація vs деглобалізація в умовах пандемії COVID-19. *Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Нові виклики та актуальні проблеми розвитку світового господарства»*. Харків: ХНУМГ ім. А. М. Бекетова, 2021. С. 32-33.
14. Чужиков В. *Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія*: монографія. К.: КНЕУ, 2008. 272 с.

References

1. Brykova, I. (2007). Determinanty mizhnarodnoyi konkurentospromozhnosti natsional'nykh rehioniv u hlobal'nomu ekonomichnomu prostori [Determinants of the international competitiveness of national regions at the global economic space]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka – International economic policy*, 2(7), 5-33. [in Ukrainian].
2. Vasyilkova, Ye. (2011). Yevropeys'kyu rehionalizm [European regionalism]. In *Visnyk Mariupol's'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Pravo [Bulletin of Mariupol State University. Series: Law]*: Vol. 2 (pp. 122-127). [in Ukrainian].
3. Hetmanchuk, M., & Kukartsev, O. (2005) Rehionalizatsiya Yevropy: praktyka i teoriya [Regionalization of Europe: practice and theory]. In *Politychnyy protses v Ukrayini u 2004 rotsi: rehional'ni aspekty [Political process in Ukraine in 2004: regional aspects]*: Proceedings of the conference, Lviv, February 12, 2005. Lviv: Center for Policy Research (pp. 23-28). [in Ukrainian].
4. Holubyak, N. (2015). Paradyhma «novoho rehionalizmu» ta yevropeys'koyi rehionalizatsiyi [Paradigm of «new regionalism» and regionalization of Europe]. *Aktual'ni problemy filosofiyi ta sotsiolohiyi – Actual problems of philosophy and sociology*, 4, 45-49. [in Ukrainian].
5. Horlo, N. (2012). Osoblyvosti politychnoyi rehionalizatsiyi Ukrayiny v konteksti vplyvu hlobalizatsiynykh protsesiv [Peculiarities of political regionalization of Ukraine in the context of the influence of globalization processes]. *Politychnyy menedzhment – Political management*, 1-2, 103-111. [in Ukrainian].
6. Dehtyarova, I. (2010). Teoriyi rehional'noho rozvytku ta yikh evolyutsiya yak osnova suchasnoho rehional'noho upravlinnya [Theories of regional development and their evolution as the basis of modern regional governance]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezidentovi Ukrayiny – Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*, 4, 141-148. [in Ukrainian].
7. James, H. (2020). Pandemiya dehlobalizatsiyi? [A deglobalization pandemic?]. *Day*: Website. Retrieved from <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/pandemiya-deglobalizaciyi> [in Ukrainian].
8. Dovhal, O., & Dovhal, H. (2016). Dehlobalizatsiyini tendentsiyi u suchasnyi svitoviy torhivli v umovakh nevyznachenosti [Deglobalization trends in modern world trade under uncertainty]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krayinoznavstvo*.

- Turyzm – Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Series: International Relations. Economy. Country/knowledge sciences. Tourism*, 5, 19-26. [in Ukrainian].
9. Kish, Ye. (2018). Systemnyy analiz novoho skhidnoho kordonu Yevropeys'koho Soyuzu: vid istoriyi limesu do suchasnoho frontiru [A systematic analysis of the European Union's new eastern border: from the history of the Limes to the modern Frontiers]. In *Naukovyy visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlyns'koho. Istorychni nauky [Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlinsky MNU. Historical sciences]*: Vol. 2(46) (pp. 61-68). [in Ukrainian].
  10. Panova, V. (2008). Paradyhma «novoho rehionalizmu» v Yevropeys'komu Soyuzi [The «new regionalism» paradigm in the European Union]. *Viche – Chamber*, 14. Retrieved from <https://veche.kiev.ua/journal/1022> [in Ukrainian].
  11. Savelyev, Ye. (2013). «Novyy rehionalizm» i rozvytok teoretychnykh aspektiv klasteroutvorennya [«New Regionalism» and the development of theoretical aspects of clustering]. *Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrainy – Bulletin of Ukraine's Economic Science*, 2, 142-144. [in Ukrainian].
  12. Tarasenko, A. (2020). Ukrayina ne hotova do dehllobalizatsiyi torhivli [Ukraine is not ready for the deglobalization of trade]. *GMK Center*: Website. Retrieved from <https://gmk.center/ua/opinion/ukraina-ne-hotova-do-dehllobalizatsiyi-torhivli> [in Ukrainian].
  13. Fedotova, Yu., & Holubnycha, M. (2021). Hlobalizatsiya vs dehllobalizatsiya v umovakh pandemiyi COVID-19 [Globalization vs deglobalization in the conditions of the COVID-19 pandemic]. In *Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi internet-konferentsiyi «Novi vyklyky ta aktual'ni problemy rozvytku svitovoho hospodarstva» [Proceedings of the International Scientific and Practical Internet Conference «New Challenges and Actual Problems of World Economy Development»]* (pp. 32-33). Kharkiv: Kharkiv National University of Municipal Economy named after A. M. Beketov. [in Ukrainian].
  14. Chuzhykov, V. (2008). *Hlobal'na rehionalistyka: istoriya ta suchasna metodolohiya [Global Regionalistic: History and Modern Methodology]*. Kyiv: National Economic University. [in Ukrainian].

Borshchevskyy V. V. Current trends in regional endogenous development in the context of influence of the globalization factors.

The administrative-territorial reform, which is being carried out in Ukraine, has updated the search for new ways of endogenous development of its regions. Now, the real decentralization of power is one of the main priorities of the initiated changes. This should increase the institutional and managerial capacity of local governments in both individual communities and regions. At the same time, achieving this goal will be difficult if we ignore the current trends of globalization and the impact of globalization factors on the endogenous development of regions. However, recent practices show that globalization factors can have not only stimulating but also limiting effects. These factors can also reduce the efficiency of regional development potential. The case of the spread of quarantine restrictions in many countries caused by the COVID-19 coronavirus pandemic can serve as an example. As a result, the government institutions of different states and their regional local governments face a number of serious challenges of socio-economic nature. The negative factors of globalization impact on the endogenous development of regions in modern conditions include: non-tariff restrictions generated by environmental, security or socio-psychological motives; opportunistic behavior of residents or businesses; corruption and the shadow economy; insufficient quality of human and social capital. It results in restrictions on the free movement of people, goods and capital under the pretext of protecting citizens from viral threats or from potentially harmful consumer goods. Another argument is the ban on using dishonestly acquired financial resources. As opposed, the main positive aspects of globalization's impact on endogenous development of regions include: activation of interregional and cross-border cooperation, improvement of regional institutional and information infrastructure, local governments' openness to cooperate with foreign investors and international donor organizations, cultural integration and implementation of democratic practices of public administration in regions, including instruments of participatory governance.

Keywords: globalization factors, deglobalization, regions endogenous development, regional economy, self-development potential of the region.

Борщевський Віктор Валентинович – доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: borshchevsky@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1868-4434>).

Borshchevskyy Viktor Valentynovych – Dr.Sci. (Econ.), Assoc. Prof., Leading Researcher of the Department of spatial development of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Стаття підготовлена в межах виконання наукової теми «Глобалізаційні чинники та ризики ендogenous розвитку регіонів України».

Надійшло 10.11.2021 р.